

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

Кафедра кримінального права

Лабораторія «Інновації у сфері кримінальної юстиції»

Одеський осередок ВГО «Асоціація кримінального права України»

КОНСЕРВАТИВНО-ЛІБЕРАЛЬНІ ІДЕЇ ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

Одеської науково-практичної конференції

24 листопада 2023 року

Видавництво
«Юридика»
2024

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)
К65

Відповідальний за випуск **Ю. Ю. Коломієць.**
Матеріали видано в авторській редакції.

Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 252 с.

ISBN 978-617-8263-98-0

У збірнику матеріалів Одеської науково-практичної конференції «Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права» відображено консервативні і ліберальні ідеї професорсько-викладацького складу кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», аспірантів, студентів, школярів, які цікавляться проблемами сучасного кримінального права України, а також практиків, готових до співробітництва з науковцями.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, практиків, небайдужих до кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням.

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)

ISBN 978-617-8263-98-0

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2024

Балобанова Дар'я Олександрівна Вимоги якості кримінального закону	64
Полянський Євген Юрійович Щодо подальшого розвитку інституту кримінального покарання в українському праві	70
Шостак Олена Миколаївна Євроцентричність українського кримінального законодавства: принцип субсидіарності та право на життя	76
Тавлуй Олена Вікторівна Контрабанда в Одесі: проблеми та шляхи подолання	82
Абакіна-Пілявська Людмила Миколаївна Окремі питання незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	86
Іванова (Кедик) Вероніка Петрівна Етика та закон: межі кримінальної відповідальності у медицині	91
Степаненко Оксана Василівна Кібернасильство як форма домашнього насильства	95
Ободовський Олександр Васильович Про об'єкт військових кримінальних правопорушень за проектом нового Кримінального кодексу України: постановка питання	102
Берш Анастасія Яковлівна Кримінальна відповідальність у контексті психічних станів, виниклих під час бойових завдань	109
Пономаренко Денис Васильович Вчинення діяння в умовах воєнного стану як кваліфікуюча ознака кримінального правопорушення	114
Камінський Петро Валерійович Перспективи удосконалення кримінально-правового впливу на явище примушування до шлюбу	121
Малишева Марина Валеріївна Кримінально-правова охорона біологічних прав людини	125
Мальцев Максим Вікторович Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки на виробництві: правовий аналіз	130
Павлова Олександра Сергіївна Кримінальна відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів в Одесі	134

Камінський Петро Валерійович

доктор філософії в галузі права,
асистент кафедри кримінального права,
заступник декана факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Наукова біографія

13 вересня 2019 року вступив до аспірантури Національного університету «Одеська юридична академія» на кафедру кримінального права. 16 грудня 2022 року захистив дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії галузь знань 08 «Право» за спеціальністю 081 (Право). Тема дисертації «Кримінально-правова характеристика за примушування до шлюбу: порівняльно-правове дослідження».

Наукові інтереси: кримінально-правова охорона основних прав, свобод та інтересів людини в Україні.

**ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО
ВПЛИВУ НА ЯВИЩЕ ПРИМУШУВАННЯ ДО ШЛЮБУ**

На сучасному етапі розвитку кримінально-правової політики, слід відмітити, що механізм кримінально-правового впливу сьогодні не сприймається та не реалізовується досить просто в повсякденності, наприклад, невчинення кримінальних правопорушень під страхом покарання. Наразі науковообґрунтоване бачення механізму зазначеного впливу має враховувати цілий ряд закономірностей. Тому від того, наскільки будуть враховані ці аспекти під час конструювання дефініцій, буде залежати їхня майбутня «технологічність», а отже й ефективність.

На сьогодні в законодавстві багатьох країн Європи, Азії та Африки запроваджений інститут кримінальної відповідальності за примушування до вступу в шлюб, що безпосередньо пов'язане з ратифікацією Стамбульської конвенції та є актуальним у даних країнах.

Та попри доповнення КК України кримінальною заборонаю діяння, що становить примушування до шлюбу, чинна редакція

статті 151-2 КК України вимагає вдосконалення з попередніми теоретичними напрацюваннями та науковою розробкою.

Стаття щодо заборони примушування до шлюбу сформульована дещо невдало, вона не визначає «примус», і тому при правозастосуванні можуть бути допущені випадки «зловживання» суб'єктивним розсудом правозастосовувача. Варто конкретизувати дану обставину за рахунок редакційних правок, адже наразі під цю статтю може підпасти шантаж чоловіка вагітністю, якщо при цьому жінка погрожує позбавити батька можливості бачитись із дитиною. Так, під примушуванням у кримінальному праві слід розуміти незаконний, цілеспрямований, психічний вплив на особу, який може супроводжуватися насильством, з метою змусити особу виконати яку-небудь дію чи утриматися від її виконання, всупереч її волі.

Відтак, в контексті ст. 151-2 КК України під примушуванням у рамках вказаної статті слід розуміти незаконний, цілеспрямований, психічний вплив на особу, який може супроводжуватися насильством, з метою змусити її вступити в шлюб або до продовження примусово укладеного шлюбу, або до вступу в співжиття без укладання шлюбу, або до продовження такого співжиття, всупереч її волі, або примушування цією метою особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає. В кримінальному законодавстві зарубіжних держав альтернативними способами примушування найчастіше визнаються фізичне й психічне насильство.

Водночас суспільна небезпека насильства не є однаковою, а тому, на наш погляд, доцільно диференціювати кримінальну відповідальність за розглядуване діяння залежно від виду насильства, застосованого до потерпілої особи. Так, відповідно до п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 року № 10 «під насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого слід розуміти умисне заподіяння легкого тілесного ушкодження, що не спричинило короточасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності, а також вчинення інших насильницьких дій (завдання удару, побойів, незаконне позбавлення волі) за умови, що вони не були небезпечними для життя чи здоров'я в момент заподіяння».

Погроза застосування насильства, яке не становить небезпеки для життя чи здоров'я потерпілого, є психічним насильством, яке полягає в залякуванні потерпілого негайним застосуванням до нього фізичного насильства. Така «погроза рівнозначна фізичному насильству й має бути безпосередньою та сприйматися потерпілою особою як така, що має негайно бути виконана. Оскільки характер погрози

має суттєве значення для кваліфікації дій винного, з'ясування його в таких випадках є обов'язковим.

Відповідно до п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 року № 10 «небезпечне для життя чи здоров'я насильство – це умисне заподіяння потерпілому легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжке тілесне ушкодження, а також інші насильницькі дії, які не призвели до вказаних наслідків, але були 132 небезпечними для життя чи здоров'я в момент їх вчинення. До них слід відносити, зокрема, і насильство, що призвело до втрати свідомості чи мало характер мордування, придушення за шию, скидання з висоти, застосування електроструму, зброї, спеціальних знарядь тощо».

Дотримуючись класичних положень сімейного права, принцип добровільності шлюбу можна визначити як вільну, інформовану та усвідомлену згоду на шлюб. Частина 1 статті 40 СК України встановлює, що згода особи на укладення шлюбу не вважається вільною, якщо шлюб було зареєстровано в результаті фізичного чи психічного насильства. Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» фізичне насильство є формою домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці тощо. Психологічне насильство охоплює словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали в постраждалої особи побоювання за свою безпеку.

Отже, вважається необхідним передбачити диференційований підхід до рівня суспільної небезпеки та відповідальності за вчинення примушування до шлюбу з насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого та з насильством, яке є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого. Пропонується реалізація даного підходу за рахунок передбачення в конструкції складу кримінального правопорушення відповідної кваліфікуючої та особливо кваліфікуючої обставини.

Крім того, з метою гармонізації українського законодавства із нормами міжнародних актів у сфері визначення правових наслідків примушування до шлюбу, врахування сучасних тенденцій розвитку примусових шлюбів та розширення географії їх укладення в результаті

міграційних процесів, визнаючи те, що примушування до шлюбу може стосуватись як дорослого, так і дитини та водночас, визначаючи пріоритет оперативних способів захисту прав людини у цій сфері, видається за необхідне надати право на отримання обмежувального припису особам, які уклали шлюб у результаті насильства. Відповідні зміни слід внести до глави 13 ЦПК України, шляхом розширення переліку заявників, які можуть звертатися з заявою в разі видачі обмежувального припису, особами, які постраждали від примушування до шлюбу, що, відповідно, доповнить та раціоналізує, а також ліквідує існуючі прогалини в національному законодавстві в частині усунення наслідків матеріального характеру у сфері захисту від примушування до шлюбу.

Підсумовуючи вважаємо за необхідне запропонувати викласти статтю 151-2 КК України в наступній редакції:

«Стаття 151-2 «Примушування до шлюбу»

1. Примушування особи до вступу в шлюб, або до вступу в співжиття без укладання шлюбу, або до продовження такого співжиття, або примушування 140 з цією метою особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає, – караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником, або особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілої особи або піклування про неї, повторно або за попередньою змовою групою осіб, або щодо неповнолітньої особи, вагітної жінки, або щодо двох чи більше осіб, або із застосуванням насильства, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілої особи чи її близьких родичів, – караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Ті самі дії, вчинені організованою групою, або щодо малолітньої особи або із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я потерпілої особи чи її близьких родичів, або таке, що спричинило тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років».

Зроблені пропозиції дозволяють з дотриманням формально-юридичної логіки по-новому сформулювати склад цього кримінального правопорушення, передбачивши всі форми прояву суспільно небезпечного і винного примушування потерпілої особи до шлюбу; послідовно підвищуючи і враховуючи суспільну небезпеку перерахованих діянь диференціювати відповідальність за їх вчинення.

Ключові слова: перспективи удосконалення, примушування до шлюбу, примус, шлюб.

Key words: prospects for improvement, coercion into marriage, coercion, marriage.